

РЕЦЕНЗИЯ

**На дисертационния труд на Юлиан Божидаров Райчев
на тема:**

**“Развитие на стъклопистта в декоративно – приложните изкуства в
България 30 –те – 50 – те години на XX век”**

За придобиване на образователната и научна степен

“доктор”

Рецензент: проф. Николай Драчев

Юлиан Райчев е завършил магистърска степен на специалност “Изкуствознание” на НХА. След успешно положен конкурсен изпит е приет за задочен докторант. Понастоящем работи в Националната Художествена галерия.

Представеният за рецензиране дисертационен труд е разработен в обем от 201 страници и две специални приложения. В едното са събрани текстове и документи, а във второто е представен богат изобразителен материал, включващ множество илюстрации от изследвания от докторанта материал.

Представеният от докторанта автореферат от 45 страници отговаря на всички изисквания и към него е приложена декларация за оригиналност, постветена на научните приноси.

Структурата на разработката включва увод, пет взаимосвързани глави, обобщения и изводи и библиография на кирилица и латиница. В библиографията са включени и архивните единици. Като цяло избраната структура е определено сполучлива и подходяща за изследваната проблематика, стилът е научен и четивен.

В увода, докторантът определя предмета на изследване, а именно да проучи, анализира и популяризира съхранените монументални изящни стъклописи в България от от 30 –те и 40- те години на XX век.

Това, което го мотивира да избере този период е, че той е сравнително слабо проучен от българското изкуствознание от днешни позиции, когато се оформя превес на практическата дейност, която изпреварва теоретичните изследвания. Съществено постижение на докторанта е заснемането на изследваните стъклописи, които са обект на неговото изследване.

В увода са определени целта и задачите на дисертационния труд, представен е планът на неговата разработка. Посочените задачи са разделени на основни и допълнителни. Значително място е отделено на дефиниция на понятието стъклопис, въведено от Иван Пенков. Разгледани са неговото възникване и еволюция. Изброени са витражите към които е насочен анализът. Ясно е изложена и мотивацията за избора на темата, както и за разработването на докторската дисертация, точно е определянето на хронологията и границите на изследването.

По своя характер, разработката на Юлиан Райчев е изключително сполучливо историческо изкуствоведско изследване, насочено към приложната сфера, с изяснена методология в декоративно – приложната област, включваща визуално-комуникационни, историографски и иконографски подходи на изследване, както и задълбочен семантичен анализ. Прилагат се също така стилистически методи, както и формален анализ на конкретни произведения различните автори, а именно Харалампи Тачев, Георги Атанасов, Иван Пенков и Дечко Узунов. Включено е и творчеството на по-съвременния автор Атанас Кожухаров, който е продължител на старите български майстори на стъклопистта.

Първата глава на дисертационния труд, може да се определи като историко – логическо изследване на избраната проблемна област. Тя е посветена на мястото, ролята и значението на стъклописите от 30-те и 40-те години на XX век. Подчертава се техният светски характер, използването на класическа стара техника, монументалните им характеристики, както и факта, че са реализирани с държавни средства. Това обяснява неразривната връзка между стъклопистта и архитектурните решения.

Съществен момент на анализа е изясняването на връзката им с градската среда. През разглеждания период, тази взаимовръзка между архитектура и стъклопис обяснява относително значителното място отделено на архитектурните решения и съвместната работа между стъклописци и

архитекти. Авторът изтъква, че българските стъклописни постижения през този период са свързани със западноевропейската традиция, която е разгледана доста детайлно.

Глава втора е изцяло посветена на Хараламри Тачев, приложни изкуства и стъклопис. Докторантът борави с богат фактологически материал, илюстриращ неговите тези. Главата включва три отделни части, които чудесно разкриват богато художествено – творческо наследство, оставено ни от изключителния художник Хараламри Тачев.

Докторантът е отделил сериозно внимание на сецесиона като стил, оформящ периода в творчеството на този автор. Не е пропуснато и значението, което има хералдиката в разработките на Тачев, между които е и гербът на София. Акцентът обаче е върху творбите, намиращи се в Министерството на финансите и Столичната библиотека. Подчертана е тяхната новаторска роля при интериорното оформление на тези престижни обществено сгради. Докторантът изтъква изключителните познания на художника Тачев в областта на декорацията и композирането на орнаменталните форми.

Третата глава интерпретира и проследява творчеството на Георги Атанасов, като е озаглавена „Историческа памет и стъклопис“. Главата включва няколко части, като започва с исторически анализ за творческата биография на художника.

По-нататък докторантът третира стъклописите в министерството на отбраната, създадени от художника, като осъществява детайлен анализ. Тези стъклописи са повлияли емоционално на докторанта, доколкото те са посветени на най-значими моменти от нашата история и в разработката са разгледани и анализирани с неподправен патос и родолюбиво чувство. Фрагментите от стъклописите на Георги Атанасов, които са посветени на най-новата за тогава история, за съжаление са отстранени и вероятно унищожени след 9-ти септември 1944 г.

Много ценно от изследователска гледна точка е целенасоченото внимание, което Юлиян Райчев отделя в изследването на проблема за фигурите и орнаментите в стъклописите, които авторът намеква, че се родяват със стилическата характеристика на арт деко. Докторантът разглежда верността на Георги Атанасов към историческата конкретика.

Част от трета глава разглежда стъклописите и геополитическата обстановка в България през 40-те години на ХХ век. Много задълбочено и обстойно докторантът се спира върху взаимовръзката между архитектура и стъклопис.

Следващата четвърта глава на дисертационния труд изследва творческите достижения на Иван Пенков и Дечко Узунов в областта на стъклописистта. Главата е изградена в две основни части, посветени съответно на Иван Пенков и на Дечко Узунов. Двамата творци са разгледани в тази глава заедно, доколкото тяхното съвместно творчество е тук в полезрението на докторанта. Всеки раздел първоначално отново включва достиженията на творческата личност, а след това конкретни стъклописи, намиращи се в сградата на Народната банка, Съдебната палата в Русе и София, Министерство на правосъдието и Софийския университет.

Докторантът специално изтъква, че витражите на Иван Пенков, посветени на персонажите – духовни стълбове на нацията, играят ролята на съхраняване на народната памет. Според Юлиан Райчев това са произведения с непреходна стойност, които възраждат идеята да националните символи, чрез силата на стъкленото пано.

Разделът посветен на Дечко Узунов следва същата логика на изложение, като първо е разгледано исторически творчеството на художника, а след това негови конкретни стъклописи. Докторантът подчертава, че стъклописите на Дечко Узунов са част от украсите на интериора на заседателната зала на Българската народна банка. Подчерва отново съвместната работа между архитект и художник. Правят се съпоставки между неговите стенописи и стъклописистта. В сравнителен план се изтъква живописното начало в тези творби, за разлика от монументалната трактовка на Иван Пенков. При разглеждането на Дечко Узунов, докторантът набляга на неговата система на обучение, като си служи с изказвания на ученици на художника.

Последната пета глава на дисертационната разработка разглежда приноса на Атанас Кожухаров за развитие на стъклописистта. Той е ученик на Дечко Узунов и следва неговата творческа линия в стъклописистта, което осигурява приемственост в стъклописното изкуство. Докторантът специално подчертава приноса на Атанас Кожухаров в създаването на български смалт, както и неговите технолични открития за добиване на цветни антични стъкла за класическия стъклопис. Докторантът посочва, че в Пловдив и Варна са съхранени класически тънкостенни витражи създадени от Атанас Кожухаров.

В своята последна част „Обобщения и изводи”, докторантът прави съпоставка между разглежданите автори и техните стилови характеристики и особености. Анализът на всеки от художниците е разработен на базата на множество архивни документи, друга налична документация, като дневници, спомени на съвременници, кореспонденция и т.н. и са съпоставени с видовете декоративно – приложни изкуство. Разработеното от Юлият Райчев заключение на дисертационния труд е задълбочено и цялостно отразява основните обобщения и изводи от изследването. Обобщенията логично са изведени както в теоретичен, така и в приложен план.

Научните приноси на дисертационния труд са оформени в десет пункта, от които бих искал да акцентирам върху първата, а именно анализ направен въз основа на богат историографски материал. Останалите приносни моменти са релевантни на теоретичната рзботка и постигнатото от докторанта. Те са правилно, формулирани.

Наред с достиженията следва да се посочат и препоръки, които се отнасят до уточняване на някои понятия и термини в стъклопистта. Освен това би било по-добре да се засили взаимовръзката между стъклописите и декоративно – приложното изкуство през разглеждани период. Следва да се обърне внимание и едно желано по-добро естетическо оформяне на текстовата част.

Представеният на вниманието ни труд притежава научни достойнства на задълбочено изкуствоведско изследване с богат, издирен и систематизиран фактологически материал, запълва една неизследвана проблемна област.

Всичко казано до тук, ми дава основание да препоръчам на членовете на уважаемото научно жури да гласуват за присъждане на Юлиан Райчев на образователната и научна степен “доктор”.

Проф. Н. Драчев